

de spelunca quam ingressus quivis veraciter pœnitens spatium unius diei ac noctis moram in ea fecerit, ab omnibus purgatur peccatis quibus in tota vita sua Deum offendit. Non tantum prologum, sed tractatum Henrici integrum vulgavit Thomas Messinghamus in *Florilegio insule sanctorum Hiberniæ*, Paris. 1624, in-4°, p. 89-109, unde emendandus Oudinus tom. II, p. 1440. Exstat itidem in Joannis Colgani triade thaumaturga, Lovan. 1645, fol. Conferenda etiam quæ de S. Patricii purgatorio notantur in Actis Sanctorum t. II Martii, 17, p. 587 seq. Ab illa narratione Henrici de S. Patricii purgatorio non differunt *Visiones S. Oeni militis*, quas ab illa distinguit Carolus Vischius p. 145 *Biblioth. Cisterc.* Vide Messinghamum p. 99 seqq. Quem vero Cisterciensem facit idem Vischius et Pitseus p. 207, hunc Benedictinum alii, ut Raleus II, 77. Nimirum Cistercienses et ipsi sunt genus quoddam Benedictinorum.

TRACTATUS DE PURGATORIO SANCTI PATRICII

HIBERNORUM APOSTOLI.

AD LECTOREM PRÆFATIO.

(THOMAS MESSINGHAMUS, *Florilegium Insule Sanctorum, seu Vitæ et acta sanctorum Hiberniæ*, etc. Paris, 1624, in-4°.)

Evangelista Joannes, sublimis illa aquila quæ supra omnem visibilium et invisibilium creaturarum constitutionem se erexit, lucis internæ atque æternæ fixis oculis contemplator, et generationis divinæ specialis annuntiator, non erubescit, fluente illa altissimi sui Evangelii, quæ de sacro Domini pectoris fonte potavit, hocce periodo concludere: *Sunt autem et alia multa, quæ fecit Jesus, quæ si scribantur per singula, nec ipsum mundum arbitror capere posse eos, qui scribendi sunt libros (Joan. xxi) : ut sic ostenderet, se non ad gratiam, quod amicus esset Christi, scripsisse. Etenim qui ad gratiam scribunt alicujus, nihil prætermittere solent, quod ab eo gestum fuerit, commemoratione dignum; se vero multo plura, quam scripsisset et valde memorabilia omisisse. Vel quod probabilius videtur, ne quis existimaret non fuisse facta a Christo plura miracula quam quæ ipse cæterique evangelistæ commemorarunt, ibique fidei terminum figeret, nihil amplius credens, quod aut alibi legeret, aut aliunde factum a Christo audiret. Quo vel unico Achillæo jaculo, seu lapide ex funda Davidica projecto, superbus ille Goliath, et incircumciscus corde Philistæus, Lutherus, cum suis heterodoxorum castris prosternitur, et fugatur; dum apostolicas cæterasque ecclesiasticas traditiones, tanquam hominum figmenta rejicit, nihilque credendum asserit, quod in Verbo Dei scripto non comprehendatur expresse, et si quid ibidem ejus turpissimæ voluptati, aut palliatæ libertati contrarium (ut epistola canonica D. Jacobi, etc.) contineretur, id non nisi vanum, et stramineum affirmaret parique insania ex Bibliis deleri curaret.*

Quis igitur merito mirari poterit, si aliquis scriptor vulgaris, quovis evangelista longe inferior, vitam talis sancti, qualis erat sanctus noster Patricius describens, cujus infantia, adolescentia, virilis ætas, et senectus, nihil aliud esse videtur, quam jugis emanatio virtutum, operatio magnalium, et patratio miraculorum, quibus nec ipsa mors limitem posuit, aliqua imo plura commemoratu digna, a tali sancto patrata, aut penitus ignoret, aut cognita prætermittat?

Cum ergo certissimum sit ut ex infra dicendis manifeste patebit, extraordinarium in Hibernia a S. Patricio inventum fuisse Purgatorium: certum item sit, istud a Jocelino, in ejus Vita, aut prorsus silentio præteriri, aut levissime tactam deseri, non ideo existimamus, comunem domesticorum traditionem, ac exterorum hocce de purgatorio, assertionem debilitari, aut Jocelinum imperfecti operis auctorem debere appellari, cum et ipsum sufficienter excusare, et non incongrue supra relatam Joannis de Domino dictum, famulo Domini Patricio accommodare possimus, sic dicendo: *Sunt autem et alia multa, quæ fecit Patricius, quæ non sunt scripta in libro hoc a Jocelino composito, ob causas nimirum supra in explicatione textus evangelici memoratas. Deinde non sine magna probabilitate asserimus, Jocelinum idcirco de Purgatorio sancti Patricii in libro ejus Vitæ non tractasse, quod ex aliquorum opinione deceptus, non Patricium apostolum, sed alium Patricium et ætate, et dignitate ab hoc diversum, hujus Purgatorii inventorem fuisse putaverit, quam sententiam, utpote falsam, infra refutatam videbis. Et sane, nisi veritati indagandæ studuissemus, non est quod tantopere de hujus Purgatorii auctore altercaremur: annon sat nobis foret illud ab aliquo, quisquis tandem illè sit, inventum esse, tam singulari Dei privilegio nostram patriam gaudere, tanque salutari beneficio nostrates frui?*

Quamobrem (amice lector) non est quod in hocce de Purgatorio tractatu styli diversitatem mireris: nam, cum nullum reperire potuissemus, qui de eo exacte egisset, sed hunc istud, illum aliud attigisset punctum, satius esse arbitrabamur, quæ apud varios invenimus in unum congesse, quam opus aliqua ex parte imperfectum reliquisse. Sed, ne quis laboris præmio defraudetur, aut operis merito privetur, aut diversorum opera confundantur unius auctoris ab alterius, scripta, hoc modo dignosces.

Quatuor primas alphabeti litteras inter uncas apponi curavimus. Quæ itaque sub littera A, usque ad aliam sequentem litteram scripta reperies, ascribe reverendissimo domino D. Davidi Rotho, Osoriensi episcopo, et totius Hiberniæ vice-primati, viro in omni scientiarum genere versatissimo, rhetori facundo, philosopho subtili, theologo profundo, historico percelebri, acerrimo virorum reprehensori, ecclesiasticæ libertatis defensori, patriorum privilegiorum propugnatori, hibernicarum calamitatum zelatori devotissimo, pacis denique et unitatis inter ecclesiasticos propagatori diligentissimo, qui idcirco congregationem vulgo dictam, pacificam in Hibernia, anno 1640, inchoavit, quæ cum magno ecclesiasticorum fructu magis magisque in dies per totum illud regnum dilatatur: qui varia sui ingenii monumenta posteris reliquit, quorum catalogum non sine causa hic inferre supersedemus, et majora ab eo brevi speramus.

Quæ deinde sub littera B scribuntur Henrico Salterienti monacho Anglo ordinis Cisterciensis tribue; qui a Florentiano Hiberno episcopo, et a Gilberto de Luda Cisterciensium monachorum abbate bonas litteras, et optima bene vivendi præcepta didicit: ipse etiam jam edoctus, alios docere solebat initium sapientiæ timorem Domini. Et, quia videbat homines plerumque magis pœnæ timore, quam virtutis amore a vitiis deterreri, populo inculcare consueverat, nihil coinquinatum intrare posse in regnum cœlorum, atque adeo omni peccato debitam suam pœnam, et prius secundum divinam justitiam satisfaciendam pro delictis, vel in hoc sæculo bene faciendo, vel in Purgatorio supplicia patiundo, quam cuiquam, qui peccati maculam aliquando contraxit, pateat aditus in æternum cœlestis beatitudinis refrigerium. Unde et scripsit ad Henricum abbatem de Sartis super Purgatorio S. Patricii librum unum: De pœnis purgatorii librum unum. Claruit anno gratiæ 1140.

Quæ denique, sub littera C inveniuntur scripta sunt Matthæi Paris, Angli, monachi Benedictini, qui ab ipsa adolescentia monasticæ disciplinæ traditur, egregiam quam natura dedit indolem omni laudabiliore eruditione perpolivit, omni virtute ornavit: Mamarius scriptor, pictor non vulgaris, poeta elegans, dialecticus acutus, Theologus solidus, et, quod omnium caput est, morum integritate purus, vitæ innocentia clarus, simplex, candidus, multaque plura de hoc, quæ brevitatis causa omitto, habet Pitteus ad annum 1259, quo tempore idem Matthæus obiit.

Historiam Oeni militis Hiberni habet tam hic Matthæus, quam præfatus Henricus, sed ille compendiosius, et, ut arbitramur, ex Henrico descriptam; hic vero prolisius.

Quocirca historiam integram ex utroque conscimus, supplendo ex uno quæ desunt in altero: propriis tamen ipsorum verbis totum referemus; et (nisi dum pauca erunt) quæ ex uno alteri adjungemus, diversa, in margine, littera assignabimus.

Quæ tandem sub littera D habentur, aut ex nostro adjecimus, aut ex aliis collegimus, prout Tractatus complementum requirebat; his omnibus, pie Lector, utere, Deumque pro nobis interpella, ut ignis Purgatorii ardorem aut nunquam sentiamus, aut, si senserimus, ab eo quantocius liberemur. Vale.

INCIPIT

PROLOGUS HENRICI SALTERIENSIS

IN PURGATORIUM S. PATRICII.

Patri suo in Christo præoptato HENRICO, abbati de Sartis, frater HENRICUS Salteriensis, monachorum minimus, continua salute, Patri filius obedientiæ munus.

Jussisti, Pater venerande, ut scriptum vobis mitterem, quod de Purgatorio, in vestra me retuli audisse præsentia: quod quidem eo libentius aggredior, quod ad id implendum paternitatis vestræ jussione instantius compellor. Licet enim utilitatem multorum per me pervenire desiderarem, vestram vero minime lateat paternitatem nunquam me legisse quidquam, unde in timore et amore Dei tantum proficerem. Et, quoniam beatum papam Gregorium legitimus multa dixisse de his quæ erga animas sunt terrenis exutas corporibus, ut et trisulibus negligentium animos terreret, et lætis justorum affectum ad devotionem inflammaret; fiducialius quod jubes, ad profectum simplicium perficiam. In multis enim exemplis quæ proponit, ad exitum animarum, angelorum bonorum, sive malorum præsentiam adesse dicit, qui animas pro meritis, vel ad tormenta pertrahant, vel ad requiem perducant. Sed et ipsas animas adhuc in corpore positas, ante exitum, multa aliquando de his, quæ ventura sunt super eas, sive ex responsione conscientiæ interiori, sive per revelationes exterioris factas, præcisse fatetur. Raptas etiam et iterum ad corpora reductas, visiones quasdam et revelationes sibi factas narrare dicit, sive de tormentis impiorum, sive de gaudiis justorum. Et in his tamen, nihil nisi corporale, vel corporalibus simile recitasse: flumina, flammæ, pontes, naves, domos, nemora, prata, flores, homines nigros et candidos, et cætera qualia in hoc mundo solent, vel ad gaudium amari, vel ad tormentum timeri; se quoque

A solutas corporibus, manibus trahi, pedibus duci, collo suspendi, flagellari, præcipitari, et multa hujusmodi, quæ naturæ minime repugnant, narrat.

Notum est autem multos multoties quæsiisse qualiter animæ corporibus exeant, quo pergant, quid invenient, quid percipiant, quidve sustineant; quæ quia nobis sunt abscondita, magis nobis sunt timenda quam investiganda. Hoc vero certum habetur, quod vitam bonam mors mala non sequitur: et licet usque ad mortem maneat meritum, et post mortem reddatur præmium, pœna tamen post mortem esse dicitur, quæ purgatoria nominatur, in qua hi, qui in hac vita in quibusdam culpis, justi tamen, et ad vitam æternam prædestinati, vixerunt, ad tempus cruciabuntur ut purgentur: unde quemadmodum a Deo corporales pœnæ dicuntur præparatæ, ita ipsis pœnis loca corporalia in quibus sunt, dicuntur esse distincta. Creduntur tamen tormenta maxima ad quæ culpa deorsum premit in imo esse: maxima vero gaudia ad quæ sursum per justitiam ascenditur, in summo; in medio autem bona et mala. Quod et huic de sancti Patricii purgatorio videtur congruere narrationi; et quod infimus subtus terram, vel intra terræ concavitate, quasi carcer et ergastulum tenebrarum communiter creditur, narratione ista asseritur, et quod Paradisus in Oriente sit, et in terra Sur, narratio ista ostendit: ubi fidelium animæ a pœnis purgatorii liberatæ, dicuntur aliquandiu commorari jucunde. Quod vero B. Augustinus et B. Gregorius dicunt, spiritum pœna corporalis ignis cruciari, ista videntur affirmari narratione. In pœna vero purgatoria, qua post exitum purgantur electi, certum est alios aliis plus minusve, pro meritis cruciari, quæ quidem ab ho-

minibus non possunt deſcribi, quoniam ab ipsis minime poſſunt ſcribi: ab eis tamen, quorum animæ a corporibus exeunt, et iterum, Deo iubente, ad corpora redeunt, ſigna quædam corporalibus ſimilia ad demonſtrationem ſpiritualium numerantur, quæ niſi in talibus, et per talia ab animalibus corporibus exiſtis viderentur, nullomodo ab eiſdem ad corpora

A reſerſis, in corpore viventibus, et corporalia tantum ſcientibus, intimarentur: unde et in hac narratione a corporali et mortali homine ſpiritualia dicuntur videri, quaſi in forma, et ſpecie corporali. Quis vero eam mihi retulit, et quomodo eam agnovit in fine narrationis indicabo.

Explicit prologus.

INCIPIT PURGATORIUM S. PATRICII.

CAPIT PRIMUM.

De nomine, exiſtentia et loco purgatorii.

[A] 1. Variis appellationibus inſignitur hic locus apud ſcriptores eccleſiaſticos; nam præterquam quod vulgari nomine dicatur purgatorium, etiam puteus ſancti Patricii et antrum vel ſpecus vocatur multoties. Purgatorium quidem ab effectu animas expiandi, purgandique: puteus vero et antrum a profundo ſitu, et ſubterraneo meatu, in quem includuntur expurgandi.

2. Nondum mihi contigit locum ipſum inviſere, tametsi multum optarim. Sed veterunt vel pericula itineris, vel occupationes quibus jugiter detinebar. Idcirco, quæ de loco ipſius purgatorii de tempore purgationis, de modo purgandi ſe, ſive conficiendi ipſam peregrinationem de miris eventibus, et exemplis ingredientium quæ commemorari ſolent, ex relatu aliorum accepi; ſed talium de quorum fide mihi dubitandum non fuit.

3. Scitatus enim eram e diverſis compertæ fidelitatis et auctoritatis tam eccleſiaſticis quam ſæcularibus, cum antiquariis, tum aliis, qui locum luſtrarunt, et luſtricam illam exſpirationem pluſquam ſemel compleverunt nonnulli eorum quos conſului, et quæ ex eorum narratione cum hiſ collata, quæ ſcriptis monumentis continentur, certiora aut veriſimiliora comperi, paucis hoc loco perſtringam.

4. Eſtque ante omnia obſervandum, apud externos ſcriptores reperiri mentionem duplicis in Hibernia purgatorii: unum eſt ſancti Patricii quod in aquilonari parte regni poſitum eſt: alterum ſancti Brendani, quod in partibus occiduis eiſdem regni Radulphus haberi aſſerit.

5. Deinde illud commemorandum eſt ex eodem Radulpho, duos ab eo diſtingui Patricios, ætatis pariter, et dignitatis longo inter ſe diſtinctos intervallo: quorum alter qui et primus, archiepiſcopus erat: alter, qui ſecundus, abbas. « Patricius primus, inquit ille, inter cætera operum ſuorum ſigna, duſeritur patraſſe: unum quod cuncta venenosa animalia cum baculo ſuo de terra eiecit; ſecundum, quod nullus Hibernicus adventum Antichriſti exſpectabit. Tamen memorabile quod de ejus Purgatorio legitur, magis aſcribitur ſecundo Patricio juniore, qui non fuit epicoſopus, ſed abbas, qui floruit circa annum Domini octingentiſimum quinquageſimum, de quo meminit Martyrologium, quod quia populum rebellem reperit, de Hibernia reſceſſit, et apud Glaſtin-

gense monaſterium ipſo die S. Bartholomæi, diem clauſit extremum: hæc ille.

6. Purgatorium autem iſtud a Patricio ſive primo, ſive ſecundo (de quo oportunitus alibi) fuiſſe inventum, cum ſit communis Hibernorum ſenſus et traditio, quam cum lacte nutricis ſuſſiſſe videntur; et lingua ipſa popularis, tere ſit doctrina ſalutaris, ut in re ſimili dixerat olim magnus Eccleſiæ doctor, morumque magiſter Auguſtinus; hic jam quærimus adminicula quædam illius perſuaſionis et piæ credulitatis, quæ ſic perſuaſit totam hanc gentem, quæ catholica eſt, ut ſi nitaris obtrudere contrariam ſententiam, a ſummis et imis, et omnibus tanquam novator, novarumque opinionum ſator exauctoreris, et explodaris; quibus Tantalea curioſorum ſitis exſtinguatur, et intolerabilis hæreticorum impudentia rotundatur.

7. Primum igitur firmamentum receptæ traditionis, ſit ipſa tam conſtans et conſona receptio ejus ab omni ævo, et memoria hominum per univerſam hanc nationem. Neque enim ſine cauſa dicitur, quod omnium fertur ore; præſertim quando id ore piorum eruditorum, prudentium, nemine pœnæ refragante conſtituitur.

8. Secundum, quod domesticis testimoniis aſtipulentur exterorum ſuffragia: ut Henrici Salterienſis, et Matthæi Pariſienſis in viſione Oeni niſiis, inferius ad longum deſcribenda: Dionyſii Carthusiani libro de quatuor novisſimis, tertia parte, articulo xiv, Jacobi Jannuenſis (alias Genuenſis), Dominicani in Vita S. Patricii, in Legenda Sanctorum. Radulphi Hygeden Cisterciensis in polychronico; Cæsarii Heiſterbachenſis in ſuis dialogis; Monbrſii, tom. II de Vitis ſanctorum; Marci Maruli, lib. III, cap. 4; Maurolyci Siculi in Martyrologio, et aliorum.

[D] 9. Quibus adjungere lubet Joannem Camertem (in cap. 35 Solini), qui ex aliorum conjectura ducitur ad ſuſpicandum, Claudianum poetam (lib. x, in Ruff.) ad hanc foveam, hæc quæ ſequuntur carmina aptaſſe:

*Est locus extremum pandit qua Gallia litus
Oceani prætentus aquis, quo fertur Ulyſſes,
Sanguine libato, populum moviſſe ſilentum.
Illic umbrarum terui ſtridore volantum
Flebilis auditur queſtus, ſimulacra coloni
Pallida, deſunctasque vident migrare figuras.*

Hoc ſi ad veritatem accedat ut locum eſſe demus ante Patricium natum, quod etiam hiſtoria militis infra deſcribenda non obſcure inſinuat quæ ſic

habet : « [C] Unde, dum Patricius pro salute populi, A in jejuniis, vigiliis, et orationibus positus, Dominum precaretur propensius, pius Dei filius apparens ei, duxit eum in locum desertum, et ostendit illi speluncam rotundam (1) et obscuram intrinsicus, et dixit : Quisquis veraciter pœnitens, et in fide constans hanc speluncam ingressus fuerit, spatio unius diei ac noctis moram in ea fecerit, ab omnibus purgabitur peccatis, quibus in tota vita sua Deum offendit, » etc. Ad celebrem tamen religionis usum, ante Patricium non fuit accommodatus.

Si itaque in ore duorum vel trium testium stet omne verbum, ut ipsa Veritas in Evangelio loquitur (*Matth. xviii*), quis nisi perfrictæ frontis homo audeat auctoritati ternarii numeri triplicati maxime religiosorum ac probatæ fidei historiographorum B contradicere ?

[A] 10. Tertium elicitur ex ipso officio ecclesiastico et uniformi consensu ecclesiasticorum, et Ecclesiæ sanctorum, qui a multis sæculis inibi floruerunt: quorum omnium auctoritatem, et mutuam consensionem, quæ satis exprimitur in antiquis Breviariis et Antiphonariis manuscriptis omnium provinciarum, quisquis ille esset qui non formidaret contemnere, ego utique non excusarem ejus temeritatem et audaciam.

11. Reperitur autem illa traditio, tum in vetustis membranis, tum etiam in excisis codicibus quos prima typographiæ infantia nobis tradidit, ut ille videatur fuisse unanimis sententia cleri, pariter et populi, quam et privatim retinebant, et publice cognoscebant, in illis quæ sanctissime et religiosissime colebant muniis et ritibus divini cultus, et ecclesiastici. Reclamare autem usui tam recepto, tam vetusto, tam probato, qui celeberrimus erat, et celeberrimus in sermonibus et cordibus fidelium, quis ausit, nisi novitatis avidus, et vetustatis pariter ac pietatis aspernator ?

[D] 12. Sed contra hæc omnia firmamenta objiciet argutus quispiam, Giraldum Cambrensem diligentissimum investigatorem Hibernicæ antiquitatis comminutos quoque ac angustos Hibernicæ angulos exquisitius depingat hujus tamen Purgatorii ne mentionem usquam facere; et quanquam si ratiocinationem ad aerem ac severam topicorum formam dirigas, non necessario et dialectice concluditur; tamen cum Giraldus apud animum suum proposuerit, omnes notabiles Hibernicæ locos e tenebris in aspectum lucemque proferre, parum probabile videtur, tam insigne monumentum ab illo fuisse prætermissum, si id temporis aut cognitum, aut miraculis fuisset nobilitatum.

13. Verum, ut nihil in hac causa controversiæ relinquatur, lectori confirmo Purgatorium sancti Patricii Gerdaldi Cambrensis ætate cognitum fuisse et pervulgatum. Atque istud ipsum Gerdaldi scripta non modo significant, verum etiam declarant, cujus verba libet appingere; sic enim habet in topogra-

(1) Ergo antea factam.

phia Hibernicæ, distinctione secunda : « Est locus in partibus Ultoniæ continens insulam bipartitam, cujus pars altera probatæ religionis Ecclesiam, habens, spectabilis est, et amœna Anglorum visitatione, sanctorumque loci illius visibili frequentia incomparabiliter illustrata. Pars altera hispida nimis et horribilis, solis dæmoniis dicitur assignata, quæ et visibilibus cacodæmonum turbis et pompis fere semper manet exposita; pars ista novem in se foveas habet, in quarum aliqua si quis forte pernoctare præsumperit (quod a temerariis hominibus nunquam constat esse probatum), a malignis spiritibus tunc arripitur, et nocte tota tanquam gravibus pœnis cruciatur, tot tantisque et tam ineffabilibus ignis et aquæ, variique generis tormentis incessanter affligitur, ut mane facta, vix vel minime specie superstite, reliquæ misero in corpore reperiantur. Hæc, ut asserunt, tormenta, si quis semel ex injuncta pœnitentia sustinuerit, infernales amplius pœnas, nisi graviora commiserit non subibit. Hic autem locus, Purgatorium Patricii ab incolis vocatur. De infernalibus namque reprobatorum pœnis, de vera post mortem perpetuaque electorum vita, vir sanctus cum gente incredula dum disputasset: ut tanta, tam inusitata, tam inopinabilis rerum novitas rudibus infidelium animis oculata fide certius imprimeretur, efficaci orationum instantia, magnam et admirabilem utriusque rei notitiam, duræque cervicis populo per utilem, meruit in terris obtinere. »

C Ita Giraldus, ubi et locum et auctorem satis luculentum exprimit; de cujus amaritudine styli, quæ ipsi familiaris est, et de sugillatione temeritatis eorum, qui foveas illas pœnitentiales adeunt, non est hic tractandus locus. Satis autem superque refellitur ejus tam acerba censura, per multitudinem, et frequentiam pœnitentium, qui ab ejus ævo, et quotannis solent subire sacras illas stationes cum magno devotionis fructu, et sensu compunctionis, adeo ut damnandi non sunt pro temerariis præsumptionibus.

14. Sed adhuc non nemo fortassis mirabitur, nos istud Purgatorium astruere, cum de eo Jocelinus, qui Vitam sancti Patricii ab infantia usque ad mortem exactissime descripsit; ne ullum quidem verbum uspiam loquatur. Sed mirari, existimo, desinet, qui ea, quæ nos supra in præfatiuncula ad Purgatorium diximus, attente legerit: quibus (ut varietate delectetur lector) placuit adjungere responsionem nostri Stanihursti lib. ii de Vita sancti Patricii; sic enim ait: « Idem Patricius, qui fuit Hibernicæ apostolus a quibusdam vetustis scriptoribus abbas nominatur; atque ex hac opinione, non satis cognita et pervagata, eos existimo in errorem deferri, qui illud tormentarium antrum Patricii abbati ascribunt, » et apostolo negant: et postquam variis testimoniis probavit Patricium apostolum fuisse etiam abbatem, sic tandem concludit.

« Istud igitur abbatis nomen, quod a nonnullis priscis historicis nostro Patricio Ardmachano fuit impostum, aliquos in errorem induxit, ut Patricium abbatem a Patricio Hibernorum apostolo distinxerint, abbatemque hujus, de quo tractamus, Purgatorii auctorem posuerunt. Quod secus est, uti satis est comprobatum. » Horum igitur e numero, quos nomen abbatis induxerat, Jocelinum fuisse non improbabilius dicere possumus. His ita stabilitis.

[A] 15. Tertio notandum, nonnullos opinari ipsum antrum seu puteum (*hiatum qui se aperuit orante S. Patricio*) sancto Patricio a Christo Domino ostensum, vel incognitum esse, et inconspicibilem; vel saltem non eundem esse, quem peregrini ineunt cum in specu recluduntur, ad horas viginti quatuor; sed vel subitus delitescere, vel paucis ab inde passibus distare. Ita ex veteri traditione retulit nobis R. D. Joannes Gambheus abbas de Leathra, et Joannes Fursus hac Kegan sacerdos septuagenarius. Alii opinati sunt ignorari penitus locum, nec appariturum hominibus, nisi in fine sæculi, ut quod de sepulcro Moysis veteres Hebræi, et de arca testamenti ante regressum e Babilone: sic de eo puteo sentiendum esse, atque hanc opinionem Patri Eugenio Duffo ex instituto S. Francisci, vulgatæ pietatis viro, me audiente, tribuebat Tornius Mulchonrius rei antiquariæ ex officio deditus, et ipse dierum perantiquus.

6. Jacobus autem de Vitriaco in sua Historia orientali, cap. 92, de puteo hoc sic loquitur: « In Hibernia locus quidam habetur, qui purgatorium sancti Patricii nuncupatur: si quis illuc ingressus fuerit, nisi vere pœnitens et contritus fuerit, statim a dæmonibus raptus et necatus, nunquam postea revertitur. Qui autem vere contritus et confessus ingreditur, per ignem et aquam et mille genera tormentorum a dæmonibus correptus ibidem purgatur. Qui autem amplius deliquit, acerbius in eodem loco punitur. Qui autem a prædicto loco purgatus regreditur nunquam deinceps ridere potest, vel ludere, vel aliqua, quæ in mundo sunt, diligere, sed semper lugens et gemens, posteriorum oblitus, in anteriora se extendit. »

17. Hæc pleraque non esse veritate subnixa, si de specu nunc cognito et frequentato sermo sit; usu quotidiano docemur; multi enim sunt qui iteratis vicibus, purgatorii antrum subierunt, et tamen regressi ludunt, rident, cachinnantur, in sæculo cum sæcularibus versantur, tractantque negotia hujus mundi, non secus ac si ingressi locum illum nunquam fuissent. Alioquin innumeros haberemus in Hibernia philosophos e schola Heracliti, cum tamen multo plures sint a Democriti familia, effusiores in risum, quam in fletum proni. Adhuc superest non nemo optimæ fidei, qui nobis in verbo sacerdotis asseruerat a se visos mille quingentos homines, qui simul et semel in insula obibant nudi pedalia, et alias pœnitentias de more consuetas, dum præstolarentur per novenos et novenos ingressum in

A puteum, nisi quod aliqui per commutationem secubuerint in aliquo ex septem, quæ habentur ibidem pœnalia strata aliorum sanctorum finitima ipsi puteo sancti Patricii. Quod si una vice tantus fuerit numerus peregrinorum, quid censebimus de una aliqua ætate, præsertim, quando liberior erat aditus, quam nunc experimur ob colonias Protestantium in circuitu.

18. Sin autem Vitriacus loquatur non de præsesti et conspicabili, sed de altero illo delitescente et abscondito purgatorio: si vera sit Duffii, Gambheii, Conrii, Keganii, et aliorum de hoc relatio, quorum tamen minus recepta sententia est, de re ipsa in alterutram partem, nihil nunc statuo; nec temere putant recedendum viri graves a communiori opinione et persuasionem, quæ visa est apud plures indistincte obtinuisse, in insula Darrigii cavernam illam, quæ adhuc spectabilis est sua humili et demissa fornice concameratam, esse verum situm in quo continetur puteus, quem quærimus.

19. Cæterum illud ex doctrina D. Thomæ occurrit animadvertendum de loco Purgatorii, ubi non invenitur aliquid expresse determinatum, dicendum esse secundum quod congruit magis sanctorum dictis et revelationi factæ multis; atque ita locum purgatorii esse duplicem: unum secundum legem communem et sic locus purgatorii est locus inferior conjunctus inferno; alium esse purgatorii secundum dispensationem, et sic in diversis locis aliqui puniri leguntur, vel ad vivorum instructionem vel ad mortuorum subventionem, ut viventibus eorum pœna innotescens per suffragia Ecclesiæ mitigentur.

20. Sane quidem utrumque membrum distinctionis jam traditæ, tam illud secundum legem communem quam istud secundum dispensationem, pertinet ad locum Purgatorii posthumi, et ad pœnas post hanc vitam luendas satis patiendo; nos vero nunc dissertamus de pœnis satisfactoriis (quæ etiam meritorie possunt esse in hac vita et via hujus sæculi, quam decurrimus ad metam fatalis nostri decensus e victu et convictu hominum). Atque duplex ita purgatorium distinguimus; unum vitale seu viatorium in hac præsesti vita viatorum et peregrinantium a Domino: alterum posthumi et præliminare, quando anima defuncta onere carnis mortalis collecto prælio et conflictu sæculari, post mortem plectitur et purgatur in vestibulo, ut expurgata ab omni ruga et macula, atque exiata ab omni reatu pœnæ ac culpæ venialis, admittatur in atria Domini, et recumbat ad cœnam Agni in mensa Sponsi cœlestis, qui præparavit et ornavit eam per gratiam in via, ut in patria locaret eam, et vestiret stola immortalitatis.

21. Itaque de isto agentes viatorio purgamine, videtur magis congruere dictis sanctorum per manus traditis et revelationibus infra citandis, idemque magis consentaneum est officio sancti Patricii, si dicamus in illa ædicula insulæ Darrigii, de qua supra, positum esse purgatorium, seu locum lustra-

minis, in quo sanctus hic præco divini verbi aperuit incredulis intellectum, ut subsequam, post egressum hinc, pœnam crederent, et qualis sit conciperent, ut dum vita superesset, tam qui tunc debebant, quam qui post nascituri erant, et nati natorum evaderent posthuma supplicia æternæ combustionis, per præsentaneam expurgationem, quam sustinerent in ista palæstra lustrali, in qua se possent expiare viventes, ad præveniendam Dei severitatem in futuro.

22. Atque huc respicere videretur vetus antiphona, quam Ecclesia Hibernica in ejus rei memoriam grato lætoque animo concinebat in laudem Dei et sancti Patricii, in hæc verba :

*Magni patris sunt miranda merita Patricii,
Cui Dominus ostendit locum Purgatorii,
Quo viventes se expurgent delinquentes filii.*

Locus igitur ille Purgatorius, tametsi aliquando dicatur puteus, vel antrum, per istam noncupationem non designat adæquate totam purgationem, sed partem solummodo, eamque magis arduam pœnititudinis sive pœnalitatis, quæ subitur in hac peregrinatione.

CAPUT II.

De modo et ritu conficiendi peregrinationem hujus Purgatorii posterioribus his sæculis.

23. Ordo autem conficiendi totius itineris est hujusmodi

Novendiale tempus insinuitur ut debitis expleantur circuitus in ipsa insula, quæ tota circumdatur aqua stagnante, eaque valde profunda, instar cujusdam æstuarii, quod aliis hinc inde insulis inspersum est : sed ista Purgatorii cum altera finitima Sancti Avogi [*alias Virbii, seu Fintani*], in qua situm est monasterium canonicorum regularium sancti Augustini duobus ac tribus stadiis ad occidentem, distitum, nominatissima omnium et celeberrima est : in hanc lentre excavato monoxylo pervehuntur peregrini, remigio ad hoc parato. Toto tempore quo morantur in ipsa insula, puta per novem ipsos dies, jejunandum erit, in pane et aqua, non quomodolibet, sed una refectione ex pane azymo subcinericio vel cocto in craticula ; aut certe farina avenacea incocta, aqua vero lacustri, sed cocta vel saltem calefacta in cacabo, citra salem, aut aliud quodcumque condimentum, atque ista tam cruda et macilenta alimonia, quamvis frendentibus intestinis nonnisi semel degustanda erit spatio viginti quatuor horarum, nisi quod arentes fauces licitum sit refrigerare sæpius, quando sitis urgeret. Est quæ ea vis istius aquæ quamvis stagnantis, ut quantumvis ex ea te velis ingurgitare, nullum inde gravamen sentias, perinde ac si e vena metallica flueret, quod de aqua Spadana ex fonticulo acido emanante perhibent, qui eam optarunt, alique onere suo vel stomachi gravamine.

24. Interdium necesse habent peregrini ter obire sacras stationes, mane, meridie, vesperi : et lassus sub noctem recubant in feno, vel stramine, sine stragulo, pulvinari, culcitra, nisi vel chlamyde se involvant, vel femoralia capiti obstipent.

25. Stationes vero ipsæ hoc ordine peraguntur : Admissi a Patre spirituali qui Purgatorio præest, ex instituto canonicorum, ad peregrinationem faciendam exuunt se calceos et caligas, et ecclesiam quæ sancto Patricio inscripta est devoti nudipedes ingrediuntur, ibique facta oratione, sacros obeunt circuitus introrsum septies in ipso templo, et extrorsum totidem vicibus in cœmeterio. His peractis recipiunt se ad mansiones pœnosas, seu lectos, quos vocant aut cellas pœnitentiales sanctorum quæ in gyre sunt; singulas eorum circumgyrant septies ab extra nudis pedibus, ab intra flexis genibus ; similiter obeunt tum crucem in cœmeterio, tum alteram crucem in acervo lapidum infixam. Et tot circuitionibus confectis, in aspera et plerumque rupicosa semita veniunt ad locum, et in marmore subaquato plantas pedum, lanieras quandoque, sed semper lassas figunt, et uno minus medio quadrante horæ, dum recitant Orationem Dominicam, Salutationem angelicam, et Symbolum apostolorum, perentiscunt tantum refrigerii, et roboris ex subjecto pedibus lapide (in quo sanctus Patricius ipse orasse dicitur, et vestigia pedum suorum impressa reliquisse) ut parati essent e vestigio secundos circuitus facere, quod non licet tamen, nisi interposito aliquo temporis spatio.

26. Hac austeritate repetita per dies septem, octavo die duplicant stationes sive circuitus, ut satisfaciant pro eodem, et in sequenti die, quo ingrediendus erit puteus : neque enim illo die puteano fas est circuire, nequidem exire e specu, quem inire debent hac servata cæremonia.

27. Novenum illud agmen, cujus vices sunt ingrediendi cavernam, coram Patre spirituali conveniunt, qui verbo exhortationis habito admonet periculi, si mente inquinata ; et premii si purgatis conscientii ingrediantur ; eaque verbis conceptis commemorat horroris exempla, quæ stupidissimum novere, rigidissimum perterrere possint. Suscitatur commotionem pœnitentiæ et constantiæ, ut præmissa confessione sacramentali, et sacra communionem percepta, se parent armentque contra principes et potestates tenebrarum, contra spiritualia nequitie in cœlestibus. Compunctos jam et absolutos, præuente vexillo crucis deduxit illos ad exsequias pœnitentiales ut jam justa solvant vitæ negligentem anteactæ, et veteri Adamo cum actibus suis in funere peccatorum, et fenore melioris propositi parentent. Jam ingressuros, et aqua lustrali respersos in ostio speluncæ quasi in transitu ad alium orbem, et e via ad terminum properantes in agonio positos, cernere est gementes, suspirantes, veniam et pacem offerentes omnibus, et precantes sibi, ignoscentes toti mundo quidquid in se deliquisset, cum singultu, fletu et lacrymis plerique subeunt speluncam, et occluso de foris ostio, recedunt qui comitabantur funus.

28. Est autem caverna ipsa lapidea, domuncula tam angustis lateribus, et fornice tam depressa, ut homo proceræ staturæ adco se erigere non posset,

ut nec sedere quidem, nisi inclinata cervice valeret, arcte se comprimunt noveni sibi assidentes et acclinantes: nec decimus, nisi maximo cum labore subsistet cum aliis. Habet spelunca lateralem fenestrellam, per quam subluceat interdum tenuis radius, longitudo et amplitudo putei, quanta sufficeret homini justæ staturæ in dorsum resupino commode continendo, et extrema pavimenti pars substernitur grandi saxo, sub quo produnt aliqui subesse voraginem illam et foveam, quam orante sancto et terra dehiscente, ad terrorem obstinatorum aperuit Deus, (vel apertam ostendit). Et quanquam nostris hiæc diebus, et ab hominum longissima memoria fundus speluncæ complanatus sit, et reliquæ terræ cœquatus, tamen in prima loci institutione profundiore fuisse, et paulatim elevatum sancientibus episcopis, et annuente sede apostolica, traditio est quorundam æniorum.

29. Et quemadmodum ipse puteus ad aquilonem templi insularis positus est: ita ad aquilonem putei, circumjectæ sunt mansiones illæ sive cellæ, quas diximus sanctorum: versus occidentem vero magalia quædam, seu tuguria e virgulto et cespitibus serviunt pro hospitibus peregrinorum.

30. Postquam igitur in isto specu permanserint jejuni viginti quatuor horas, nullo penitus sumpto esculento a meridie pridiano: neque enim fas est quidquam degustare in ipso puteo, nisi forsitan pauxillum aquæ ad proluendum palatum, revisuntur a præfecto peregrinantium et deducuntur ad marginem stagni, ibique se nudos immergunt aquis lacustribus, et hac lustrati expiatione, veluti novi milites Christi e balneo pœnitentiæ renati purgatique progrediuntur ad ecclesiam, ubi pro more, actis Deo gratiis, pro expleta pœnititudine renovantur ad militiam christianam intrepide prosequendam, et ad crucem Christi generose portandam. Neque enim securitatem sibi promittere debent, aut cessationem a conductu christiano, tametsi hunc agonem pœnitentialem decurrerint, nec a colloctatione cum antiquo serpente, tametsi sanctus Patricius ex Hibernia serpentes ejecerit (in cujus ejectionis memoriam ostendi solet in insula nodus osseus magnæ molis, diciturque frustum serpentini ossis, ex illo genimine virulento quod sanctus expulerat); sed durante hac via durare debet viatorum vigilantia adversus occultos insidiatores, et hostes manifestos, cum quibus nulla pax esse potest piis hominibus, neque fidæ induciæ. Quinimo sicut totius est corporis bene vivere, sic totius est temporis ferre crucem. Idque tum maxime verum esse cognoscitur, cum ipsa fides impugnatur, et ea omnia præsidia integritatis et innocentie nobis prohibentur, quæ ad eandem augendam nuntiandamque deserviunt; qualia sunt cum aliis multis, opera satisfactoria, et pœnitentiales industrie per quas et vindicta de transactis reposcitur, et medelam ac munimen in posterum adipiscimur.

31. Et quoniam locus iste ex institutione sua in hac finem servit, usu ipso comprobatum est mul-

tum valere et valuisse omni semper ævo visitationem, satisfactionem, purgationemque in ea exerceri solitam: quæ si fiat in æstate quis nesciat quam pœnosa sit reclusio tam arcta, tam obscura, tam diuturna, ab æstu solis deforis, et ab intro astuante halitu se mutuo constipantium et suffumigantium in spelunca; sin hieme fiat, quam difficilis sit immersio in aquam ut emergas ad pœnitentiam, et quocunque demum tempore fiat, quam dura sit discaleario tot dierum, exulceratio pedum, cruda deambulatio in asperis, et in cellis petricosus stationibus, crebra genuflexio in cellis pœnalibus, inedia, chæmenna, insomnia, et cætera quæ ad compunctionem stimulant, ad sletum excitant, lacrymas excutunt. Ut pro tantillo tempore novendialis exsilii, et peregrinationis, vix ulla subeat cogitatio, nisi de luctu, tristitia, pœnitentia, de peccatis in jejunio, planctu, oratione, meditatione cœlestium, et abdicatione omnis terreni solaminis. Ac proinde, si de loco ipso et mora in eo peregrinorum loqueretur Jacobus de Vitriaco dum assirit, semper lugentes et gementes posteriorum oblitos ad anteriora se extendere, non absurde sentiret, nec obsone ab usu ipsorum et praxi, dum isthic hærent; sed quod ad totam reliquam vitam, et ad tempus extra insulam hoc extrahat, certum est non omnes esse Driethellos, aut Heraclitos, nec illas lacrymas esse perpetes ultra limites lacus rubei. Nec ideo tamen puto contemnendam piam insulam, sed potius adeundam opportuno tempore ab iis quibus Deus animum indiderit viresque ad occidendum iter ingresserit opportunos.

32. Estque illud observandum, cum utriusque sexus quamplurimi soleant frequentare locum, tamen in puteo non includi impermiste, sed viri seorsim, et feminæ vicissim. Quod si magna esset multitudo concurrentium peregrinorum, quemadmodum cum 1500 personas una vice convenisse visas diximus, ut tam numerosus cœtus commodius expediri posset visitatio putei non affligitur ad certum et statutum diem, sed pro arbitrio præfecti dispensatur.

33. Quod autem lingua popularis circumfert de immanibus spectris, quæ occurrant inclusis in specu, cæteris omissis: unum tantummodo referamus, quod a viro docto et venerando antistite acceperam, de quodam peregrino Tirconallio, cui peregrinationem obeunti et incluso jam in spelunca, equum subjugalem furto sustulit quidem compatriota; et ipso absens in insula hac, qui et inclusus in puteo tanquam præsens et comitans furem, omnia ejus diverticula et semitas conspexit, callem per quem venit, capistrum quod injecit in collo equi, locum quo deduxit, effugium quod captavit, et omnem circuitum quem fecit, dum abduceret furtivum jumentum, id quod etiam puteo renuntiavit proximo sibi assidenti comperegrino. Egressus vero inde, domumque regressus cum rescisceret ablatum jumentum mox furem prodit, et negantem interpellavit coram Dy-

nasta regionis Hugone Qlonello : cumque primo inficias ille furti juvisset, convictus a peregrino, iumentum vero domino, per indicia certa temporis, loci, instrumenti, modi latebræ, suffugii, et sic de cæteris, victas dedit manus, et furtum restituit.

34. De hoc et aliis hujusmodi quamvis multorum fide contestata sint, nihil temere definitio : quando certum est tutelares angelos nostræ custodiæ deputatos, et potestates tenebrarum nostræ salutis insidiatrices potuisse ista cognoscere, et in articulo temporis insinuare ea absentibus ; si tamen a cæcodæmone nota sunt facta, non nisi ad perniciem, turbationem et fraudem patefecisse accipiantur, sin autem ab angelo bono in exercitationem ad virtutem, in commonitionem ad pietatem in Deum, et ad pœnitentiam peccatorum et majorem fiduciam divinæ providentiæ, cui omnia subjecta sunt, qui et capillos capitis servorum suorum in numerato habet, fuisse patefacta intelligamus.

35. Atque hoc quidem tumultuarie dicta sint, de hoc Purgatorio sancti Patricii, non quomodolibet, sed quod nunc modo et ritu visitari solet. De ipso antro quod aditur, de tempore quod insumitur, de pœnitentialibus cellis, et stationibus, quæ obeuntur, de jejunio quod peragitur. Nec jam quærimus utrum successu temporis aliqua variatio in his successerit, sed de re ipsa ejusque origine, institutione, continuatione.

36. Qua autem ratione ante annos quingentos, et quinquaginta celebrata fuerit a quodam pœnitente visitatio Purgatorii, ex subjecta disces historia, quam descriptam habes apud Matthæum Paris ad annum Domini 1152, qui ex Henrico Salteriense integro circiter sæculo Matthæo vetustiore, eandem habente, totam videtur sumpsisse ; et quanquam paulo prolixior sit reigestæ narratio, quia tamen auctores, ex quibus desumpta est, non sunt omnibus obvii, idcirco totam accipe propriis ipsorum verbis, quam eo libentius commemoro, quod eandem summarie conscriptam et pro vera historia receptam a Dionysio Carthusiano possis invenire, tum in lib. iv, de quatuor novissimis, art. 48, tum etiam in colloquio de partic. judic. anim. post mortem, art. 24 cum sequentibus usque ad art. 29.

CAPUT III.

De Purgatorii inventione, et ritu in ejus peregrinatione antiquius observato.

[C] Magnus Patricius dum in Hibernia verbum Dei prædicaret, et multis ibi miraculorum signis coruscaret, infideles illius patriæ homines terrore tormentorum infernalium a malo revocare, et paradisi gaudiorum promissione studuit in bono confirmare. Sed ipsi affirmabant, se plano sermone ad Christum non conversuros, nisi aliqui eorum et tormenta illa malorum, quatenus rebus visis certiores fierent quam promissis. Beatus vero Patricius Deo devotus, etiam tunc pro salute populi devotior in vigiliis, jejuniiis et orationibus atque operibus bonis effectus est ; et quidem dum talibus pro salute po-

puli intenderet, pius Dominus Jesus Christus ei visibiliter apparens, duxit eum in locum desertum, et ostendit illi speluncam rotundam et obscuram intrinsecus, et dixit : « Quisquis veraciter pœnitens et in fide constans hanc speluncam ingressus fuerit, et spatio unius diei, ac noctis moram in ea fecerit, ab omnibus purgabitur peccatis, quibus in tota vita sua Deum offendit : atque per illam transiens non solum tormenta malorum, sed, si in fide constanter perseveraverit, videbit et gaudia beatorum. »

[B] 37. Sicque ab oculis ejus Domino disparente, spiritali jucunditate repletus est beatus Patricius tam pro Domini sui apparitione quam pro speluncæ ostensione, per quam sperabat miserum Hiberniæ populum se ad fidem catholicam conversurum ; statimque in illo loco ecclesiam construxit, et B. Patris Augustini regulares canonicos vitam apostolicam sectantes in illam introduxit ; speluncam autem prædictam quæ in cœmeterio est extra frontem ecclesiæ orientalem, muro circumdedit, ei seras januasque apposuit, ne quis eam ausu temerario et sine licentia ingredi præsumeret ; clavem vero priori ejusdem ecclesiæ custodiendum commisit. Ipsius autem beati Patricii tempore, multi pœnitentia adducti hanc fossam ingressi sunt, quorum alii in ea perierunt ; alii vero revertentes, et tormenta se perpeccos et gaudia se vidisse testati sunt, quorum relationes jussit B. Patricius in eadem ecclesia notari. Eorum ergo attestatione cœperunt alii beati Patricii prædicationem suscipere, et quoniam ibi homines a peccatis purgantur, locus ipse Purgatorium sancti Patricii nominatur ; locus autem ecclesiæ *Reglis* dicitur.

38. Hic porro sciendum est, consuetudinem esse, tam a S. Patricio, quam ab ejus successoribus constitutam, ut Purgatorium illud nullus introeat, nisi ab episcopo in cujus est episcopatu licentiam habeat, et qui propria voluntate illud intrare pro peccatis suis eligat ; qui dum ad episcopum venerit, et ei propositum suum manifestaverit, prius hortatur eum episcopum a tali proposito desistere, dicens quod multi illud introierunt, qui nunquam redierunt ; si vero perseveraverit, perceptis episcopi litteris ad locum festinat ; quas cum prior loci illius legerit, mox eidem homini Purgatorium dissuadet, et ut aliam pœnitentiam eligat, diligenter admonet, ostendens ei multorum in eo periculum ; quod si adhuc perseveraverit, introducit eum in ecclesiam, ut in ea quindecim diebus jejuniiis et orationibus vacet. Quibus peractis convocat prior in unum clerum, maneque missa celebrata, munitur pœnitens sacra communione, et aqua ad idem officium benedicta aspergitur, sicque cum processione et litaniiis ad ostium Purgatorii demum ducitur. Prior autem infestationem, et multorum in eadem fossa perditionem, ostium ei coram omnibus aperiens, denuntiat. Si vero constans in proposito fuerit, percepta ab omnibus sacerdotibus benedictione, et omnium se commendans orationibus, propriaque manu signum crucis fronti suæ imprimens, ingreditur ; moxque

a priore ostium obseratur, sicque processio ad ecclesiam revertitur : quæ die altera iterum mane de ecclesia in fossam regreditur, ostiumque a priore aperitur, et si homo reversus fuerit inventus, cum gaudio in ecclesiam deducitur, in qua aliis quindecim diebus, vigiliis, et orationibus intentus moratur; quod si eadem hora, die altera reversus non apparuerit, certissimi de ejus perditione, ostio a priore obserato, universi recedunt.

CAPUT IV.

De militis pœnitentia ejusque ingressu in Purgatorium, et nuntii a Deo ad ipsum destinatis.

[B] 39. Miles quidam OEnus nomine, qui multis annis sub rege Stephano militaverat, licentia a rege in petrata, profectus est in Hiberniam ad natale solum, ut parentes visitaret. Qui cum aliquandiu in regione illa demoratus fuisset, cœpit ad mentem reducere vitam suam adeo flagitiosam; quod ab ipsis incunabilis, incendiis semper vacaverit, et rapinis; et quod magis dolebat, se ecclesiarum fuisse violatorem, et rerum ecclesiasticarum invasorem; præter multa enormia, quæ intrinsecus latebant peccata. Miles igitur pœnitentia ductus ad episcopum quemdam (in cujus episcopatu est Purgatorium) illius regionis accessit; cui cum peccata sua devotus per ordinem detulisset, increpavit eum graviter episcopus, asserens illum nimis divinam clementiam offendisse: unde miles multum constriatus, Deo condignam facere pœnitentiam cogitavit. [B] Habent enim hoc quasi naturaliter milites illius patriæ, ut sicut alterius gentis hominibus per ignorantiam promptiores ad malum, ita, dum se errasse cognoverint, promptiores et stabiliiores sunt ad pœnitendum.

[C] 40. Cum autem episcopus, ut justum sibi videbatur, vellet ei injungere pœnitentiam, miles respondit. Dum igitur, ut asseris, Factorem meum tam graviter offendi, pœnitentiam assumam omnibus pœnitentiis graviorem, et ut peccatorum meorum merear remissionem accipere, Purgatorium sancti Patricii volo intrare.

[C] 41. Episcopus quam plurimorum in eo perditionem, ut cum ab hac averteret intentione, narravit; sed virilis animi miles, episcopi dissuasioni non consentit. Admonuit episcopus ut clericorum vel monachorum susciperet habitum: miles vero respondit, se nulla hoc ratione facturum, donec præfatum intraret Purgatorium. Cum igitur episcopus illum vere pœnitentem et inflexibilem cognovisset, tradidit ei litteras suas ad priorem loci, mandans ut cum illo ageret, sicut fieri solet cum illis qui Purgatorium ingredi deprecant. Prior autem visis litteris, et cæteris cærenoniis, ut supra, peractis, militem in ecclesiam perduxit, in qua secundum morem quindecim diebus jejuniis et orationibus instabat: quibus expletis, mane missa a priore celebrata, sacra communione militem communivit, convocatis fratribus et clero vicino, adductum ad speluncæ introitum, aqua enim benedicta aspersit et aperto ostio dixit: Ecce nunc intrabis in nomine

Domini Jesu Christi, et per concavitatem speluncæ tandiu ambulabis, donec in campum exiens aulam invenies artificiosissime fabricatam, quam cum ingressus fueris, statim ex parte Dei nuntios habebis, quæ tibi quæ facturus es vel passurus diligenter exponent; illis autem exeuntibus, et te solo in ea remanente, statim tentatores accedent; sic enim habetur evenisse his, qui ante te introierunt; tu vero in fide constans esto. Miles autem virilem gerens animum, quod alios audiebat absorbuisset non formidabat periculum; et qui quondam, ferro munitus, pugnis interfuit hominum, modo ferro durior, fide, spe et justitia armatus, de Dei misericordia præsumens, confidenter ad pugnam prorupit dæmonum, atque omnium se orationibus commendans, frontem suam vivificæ crucis signo munivit, ac intrepidus portam intravit, quam prior præforis obserans, ecclesiam cum processione repetivit.

42. Miles itaque novam et inusitatam cupiens exercere militiam per speluncam audacter, licet solus, pergit. Ingravescens magis ac magis tenebris, in brevi totam amisit lucem; tandem ex adverso lux parvula cœpit per foveam tenuiter lucere: nec mora ad campum prædictum pervenit, et aulam: lux autem ibi non apparuit, nisi qualis hic in hieme post solis occasum habetur. Aula parietes non habebat, sed columnis et archioliis erat per gyrum subnixa, in modum claustri monachorum; cumque circa aulam diutius ambulasset, ejus mirabilem mirando structuram, infra ejus septa vidit eam multo mirabiliorem. Ingressus igitur eam, et intus aliquandiu sedens, oculos huc illucque convertit, illius pulchritudinem et structuram admirans; ubi cum paululum solus sedisset, ecce quindecim viri, quasi religiosi, et nuper rasi, albisque vestibus induti domum intraverunt, et salutantes eum in nomine Domini, consederunt. Tunc aliis tacentibus, unus qui prior et eorum dux videbatur eum ipso loquebatur, dicens: Benedictus sit Deus omnipotens, qui bonum tibi propositum inspiravit, ut pro peccatis tuis Purgatorium hoc intrares, sed, nisi te viriliter geras, et corpore et anima peribis: mox enim ut hanc domum fuerimus egressi multitudo aderit spirituum immundorum, qui tibi gravia inferentes tormenta, minabuntur inferre graviora: promittent se ducturos te ad portam qua intrasti, conantes, si vel te hoc modo decipere possint, ut revertaris. Sed, si tormentorum afflictione victus, vel minis territus, seu promissione deceptus, assensum eis præbueris, in corpore pariter et anima peribis; si vero fortis in fide, spem tuam in Domino posueris, ut nec tormentis, nec minis, nec promissis eorum acquiescas, sed corde integro eos contempseris, non solum a peccatis omnibus purgaberis, verumtamen et tormenta, quæ præparantur peccatoribus, et requiem in qua justi lætantur, videbis. Deum semper habecas in memoria, et quotiescunque te cruciaverint, invoca Dominum nostrum Jesum Christum, et per invocationem hujus nominis statim liberaberis a quo-

cunq̄ue tormento in quo eris. Tecum enim non possumus hic diutius morari; sed omnipotenti Deo te commendamus. Sicque data benedictione viro, recesserunt ab eo.

CAPUT V.

De accessu dæmonum et primo tormento quod passus est miles.

43. Miles itaque a viris illis solus relictus ad novi generis militiam se instruere cœpit, et armis Christi munitus intrepidus expectat, quis eum dæmonum primo ad certamen provocet: justitiæ lorica induitur; spei victoriæ salutisque æternæ inens, ut caput, galea redimitur; scuto fidei pectus protegitur; gladium etiam habuit verbum Dei, devote invocans Jesum Christum, ut eo regio munimine tueatur, ne ab adversariis infestantibus superetur. Nec eum pietas divina sefellit, quæ confidentes in se fallere nescit. Miles igitur, ut dictum est, cum in domo solus sederet, animo impavido dæmonum pugnam expectans, subito circa domum cœpit audiri tumultus, ac si totus commoveretur orbis: etenim si omnes homines et omnia animantia terræ, maris et aeris toto conamine pariter strepuissent, majorem tumultum (ut ei videbatur) non facerent; unde, nisi divina virtute protegeretur, et viris prædictis commodius instrueretur, ipso tumultu amentaretur. Et ecce post horribilem sonum sequitur terribilior dæmonum visibilis aspectus: cœpit enim undique innumera multitudo dæmonum formarum deformium in aulam irruere cachinnando illum salutare, et tanquam per opprobrium dicere: Alii homines, qui nobis serviunt, non nisi post mortem veniunt ad nos: sed tu nostram societatem, cui studiose deseruisti in tantum honorare voluisti, ut sicut alii, diem mortis expectare noluisti, sed vivens animam tuam et corpus simul nobis tradere, ut majorem a nobis remunerationem acciperes, hoc fecisti; recipies ergo a nobis abundanter quod meruisti: huc venisti, ut pro peccatis tuis tormenta sustineres, habebis ergo nobiscum quod quæris pressuras videlicet et dolores. Verumtamen pro eo quod hactenus nobis servieris, si nostris acquiescendo consiliis, reverti volueris, hoc tibi pro mercede faciemus, quod ad portam qua intrasti te illæsum reducemus, quatenus adhuc vivendo in mundo gaudeas, ne totum quod suave est corpori amittas. Hæc ei ideo promiserunt, quia aut terrore, aut blanditiis eum decipere voluerunt. Sed strenuus Christi miles, nec terrore concutitur, nec blandimento seducitur, eodem animo, terrentes condemnabat et blandientes, nihil penitus respondens.

44. Dæmones igitur, a milite se contemni videntes, horribiliter fremebant in eum, et rogam ingentis incendii in aula succenderunt, ligatisque manibus et pedibus, militem in ignem projecerunt, uncisque ferreis huc illucque per incendium clamantes traxerunt. Et ille in ignem missus, cum prius grave tormentum sensisset, veri Dei munimine septus et a præfatis viris nuper instructus, arma militiæ spiritualis non est oblitus, sed invocato piissimi Salvato-

ris sui Jesu nomine dicens: *Jesu Christe, miserere mei*, ita ab illo incendio liberatus est, ut totius rogi scintilla unica non appareret. Quod cernens miles udacior effectus est, constanter animo proponens eos de cætero non formidare, quos invocato Christi auxilio, facile vinci conspexit.

CAPUT VI.

De quatuor campis pœnalibus, ad quos miles fuerat tractus.

45. Relinquentes vero aulam illam dæmones cum ejulatu, et horrido tumultu, et egressi, discedentes ab invicem; quidam eorum militem per castam regionem diutius traxerunt. Nigra enim erat terra, et regio tenebrosa, nec quidquam, nisi dæmones qui eum traxerunt, vidit in ea; ventus quidem urens ibi flavit, qui vix audiri potuit, sed tamen sua rigiditate corpus ejus videbatur perforare. Traxerunt autem illum versus fines illos, ubi sol oritur in media æstate; cunq̄ue illuc venissent tanquam in finem mundi, cœperunt dextrorsum converti, per vallem latissimam tendere, versus illam partem, qua sol oritur media hieme. Quo divertendo, cœpit miles, quasi vulgi totius terræ miserimos ejulatus et stetus audire, et quo magis approximavit, eo clarius clamores eorum et stetus audivit. Tandem itaque tractu dæmonum, in latissimum longissimumque campum pervenit, miseriis ac dolore per plenum, cujus fines, præ nimia longitudine non poterant a milite transvideri. Ille autem campus, hominibus utriusque sexus, et ætatis diversæ, nudis et in terra jacentibus erat plenus, qui ventribus deorsum versus clavis ferreis et ignitis per manus pedesque in terram usque transfixis, miserabiliter torquebantur. Aliquando autem præ doloris angustia videbantur terram comedere, clamantes et ejulantes: *Parce, parce, miserere, miserere*; cum, qui parcere aut misereri nosset, nequaquam adesset, dæmones vero super miseros discurrentes durissimis flagris eos cædebant, dicentes militi: Hæc tormenta quæ vides sentiendo experieris, nisi nobis acquiescas, ut ad portam qua intrasti revertaris, ad quam, si volueris, pacifice deduceris. Sed ille ad mentem revocans qualiter ipsum Deus alibi liberavit, credere eis omnino contempsit. Tunc dæmones eum in terram prosternentes, ad modum aliorum affligere conati sunt. Sed invocato Jesu Christi nomine, in suo conamine defecerunt.

46. Ab illo igitur campo recedentes, militem ad alium traxerunt campum majori miseria plenum. Inter quem et priorem hanc conspexit differentiam, quod in campo superiori homines afflicti ventres habuerunt deorsum versos, in isto vero eorum dorsa solo hærebant. Dracones autem ignei super quos iam sedentes, et quasi comedentes eos, modo miserabilibus ignitis lacerabant. Aliorum quoque colla, brachia, vel totum corpus, serpentes igniti circumdabant, et capita sua pectoribus miserorum impingentes, ignitum aculeum oris sui in cordibus eorum infigebant. Bufones etiam miræ magnitudinis,

et tanquam ignei, videbantur super quorundam pectora sedere, et rostra sua deformia insistentes, quasi eorum corda conarentur extrahere. Dæmones præterea inter et super eos cursitantes, et flagris asperimis eadentes, miseros graviter cruciabant: homines autem sic fixi et afflicti, a fletu et ejulatu nunquam cessabant. Finem similiter hujus campi præ longitudine videre non potuit, sed tantum in latitudine qua intravit et exivit: in transversum enim campos pertransibat. Hæc (inquiunt dæmones) tormenta quæ vides patieris, nisi nobis ut revertaris assenseris. Cunque eos contempsisset, conati sunt, sicut et superius, clavis eum infligere, sed audito Christi nomine nihil amplius poterunt.

47. Transeuntes inde, duxerunt dæmones militem in tertium pœnalem campum. Iste etiam campus hominibus utriusque sexus, et ætatis diversæ, erat refertus, qui ita in terram clavis ferreis candentibusque fixi jacebant, ut præ multitudine clamorum a summitate capitis usque ad digitos pedum, locus vacuus non inveniretur, quantus digiti unius summitate tegetetur. Isti vocem ad clamandum formare poterant, sed sicut homines qui morti proximi sunt, ita vocem emittebant. Nudi etiam isti, sicut et cæteri videbantur, et vento frigido, ac urente, flagrisque dæmonum cruciabantur. Cunque militem hic, sicut in aliis pœnis dæmones torquere voluissent, nomen Christi invocavit, et illæsus remansit.

48. Dehinc militem trahentes pervenerunt in quartum campum multis ignibus plenum, in quo omnia genera inventa sunt tormentorum. Alii suspendebantur catenis igneis per pedes, alii per manus, alii per capillos, alii per brachia, alii capitibus ad ima versis et sulphureis flammis immersis. Alii unguibus pendebant, unciis ferreis fixis in oculis, vel auribus, vel faucibus, vel naribus, vel mammillis aut genitalibus. Alii quasi super sartagine urebantur. Alii veribus igneis transfixi ad ignem assabantur, quos dæmonum alii verterunt, alii diversis metallis liquescentibus deguttaverunt. Nec inter fletus miseros et ejulatus universorum, dæmonum transcurentium flagella defuerunt. Ibi etiam vidit quosdam de suis quondam sociis et eos cognovit. Omnia genera tormentorum, quæ excogitari possunt, ibi visa sunt: clamores et ejulatus quos audivit, nulla sufficit lingua exprimere. Hi autem campi non solum cruciatis hominibus, sed etiam excruciantibus pleni erant dæmonibus. Hæc (inquiunt dæmones) tormenta patieris, nisi ad portam qua intrasti redire volueris. Quorum minas vilipendit, et invocato Christi nomine liber evasit.

CAPUT VII.

De rota ignea, domo fumigante, monte excelso, et flumine frigidissimo ad quod dæmones militem traxerunt.

49. Ab illo ergo pœnali loco dæmones militem impellentes, apparuit ante eos rota miræ magnitudinis ferrea et ignita, cujus radii et cantibi unciis

A ferreis et igneis erant undique circumsepti, in quibus homines infixi pendebant. Hujus autem rotæ mediæ sursum in aere stabat, alia in terra deorsum mergebatur: flamma vero tetri sulphureique incendii, quæ de terra circa rotam surgebat in ea pendentes miserrime torquebat. Hæc, inquiunt dæmones, quæ isti patiuntur, patieris, nisi reverti volueris, quæ tamen tolerant prius videbis. Ministri igitur Tartarei ex utraque parte alii contra alios, vectes ferreos inter rotæ radios impingentes, eam tanta agilitate rotabant, ut in ea pendentium nullum omnino ab alio posset discernere, quia præ nimia cursu celeritate, tanquam circulus igneus apparebat. Cunque jactassent eum super rotam, et in aerem rotando levassent, invocato Jesu nomine descendit illæsus

50. Procedentes inde, traxerunt eum versus domum unam grandem horribiliter fumigantem, cujus latitudo nimia fuit, longitudo vero tanta ut illius non potuerit ultima videre; cum autem adhuc aliquantulum ab ea distarent, præ nimio calore, qui inde exibat, sustisit, procedere formidans. Dixerunt igitur ei dæmones: Balnearia sunt quæ vides, velis, nolis, illuc usque progrediens, cum cæteris in eis lavaberis; cœperunt autem de domo illa miserissimi fletus audiri, et planctus. Introductus in domum, vidit duram visionem et horridam siquidem domus pavimento fossis rotundis erat plenum, quæ sibi invicem ita cohærebant ut vix inter eas, aut nullatenus iri potuisset. Erant autem fossæ singulæ metallis diversis, ac liquoribus ferventibus plene, in quibus utriusque sexus et ætatis diversæ mergebatur hominum multitudo non minima; quorum alii erant omnino immersis, alii usque ad supercilia, alii ad oculos, alii ad labia, alii ad colla, alii ad pectus, alii ad umbilicum, alii ad femora, alii ad genua, alii ad tibias, alii uno pede tantum, alii utraque manu, vel una tantummodo in caldariis tenebantur. Et omnes præ doloris angustia vociferabant, et miserabiliter flebant. Ecce, inquiunt dæmones, cum istis lavabis, sublevantesque militem conati sunt eum in unam tossarum projicere. Sed audito Christi nomine, ulterius non prævaluerunt.

51. Recedentes autem a domo illa perrexerunt in montem excelsum, et ostenderunt ei utriusque homines, et ætatis diversæ multitudinem copiosam, comparatione quorum pauci videbantur ei omnes, quos ante viderat, omnes nudi sedebant super digitos curvati. Hi quasi mortem cum tremore postulantes, versus aquilonem incedebant. Cunque miraretur miles, quid hæc misera multitudo præstolaretur, unus dæmonum ait ad eum: Forte miraris, quid tanto cum timore populus hic exspectat; nisi, nobis consentiens reverti volueris, scies, quid tam tremebundus exspectat. Vix dæmon verba finiebat, et ecce ventus turbinis ab aquilone veniebat, qui et ipsos dæmones, et cum eis militem, totumque populum illum arripuit, et in quoddam flumen fetidum ac frigidissimum, in aliam montis partem,

flentes et miserabiliter ejulantes projecit; in quo A deorsum aspicere. Oportet te, inquit demones, investinabili frigore vexabatur. Et cum de aqua per hunc pontem transire, nos autem ventos et turbulencias commoventes de ponte projiciemus te in flumen: socii vero nostri qui in eo sunt, te captum in infernum demergent; volumus enim probare quam tutum tibi sit, super pontem istum ambulare: si tamen nobis adhuc assenseris ut revertaris, etiam ab hoc discrimine illæsus ad patriam redire poteris. Sed miles Christi fidelis, cogitans intra se, de quantis liberaverit eum malis advocatus suus piissimus Jesus, ipsius iterato nomine, pontem audacter ingressus, cœpit pedetentim incedere, nihilque lubrici sub pedibus sentiens, firmus super pontem ambulabat in Domino confidens, et quo altius ascendit, eo spatiosiorē invenit pontem; et ecce post paululum tanta crevit pontis latitudo, ut publicæ viæ amplitudinem præ se ferret, et undecim cætra sibi obviantia posset excipere. Porro demones, qui militem perduxerunt, tenentes manum ejus fricabant super pontem, et ulterius progressi non valentes, ad pedem pontis steterunt, quasi lapsam militis præstolantes; videntes autem eum libere transire, ita clamoribus suis horribis, et vocibus profanis aerem percusserunt, ut illo stridore attonitus, intolerabilior ei videretur hujus horror clamoris, quam præteritarum aliqua pœnarum, quas ab aliis sustinuerat. Cernens tamen eos subsistere, et ultra progredi non valere, pique ductoris sui reminiscens, securus incedebat. Alii autem hostes inferius supra flumen discurrentes, uncos suos ferreos et ignitos in eum jaciebant, sed militem tangere nequiverunt. Securus tandem procedens, et nihil sibi contrarium inveniens, vidit latitudinem pontis in tantum excrescere, ut vix ex utraque parte ejus fines posset aspicere.

CAPUT VIII.

De puteo flammivomo, et ponte altissimo, ad quem a demonibus miles deducebatur.

52. Necdum demones, militis Christi injuria satiati, accedentes traxerunt eum contra austrum: ubi vidit ante se flammam teterrimam, et sulphureo fetore pleuasa de puteo quodam ascendentem, et homines nunos, et quasi igneos, velut scintillas ignis in aera sursum compellentem, et flammarum vi deficiente, iterum in puteum et ignem relabi. Quo approximantes dixerunt militi demones: Puteus iste flammivomus, inferni est introitus, hic habitaculum nostrum est: et quoniam nobis lucusque studiose deservisti, hic nobiscum sine fine manebis: omnes enim qui nobis serviunt, hic semper manebunt, quo si semel intraveris, anima simul et corpore in aeternum peribis. Sed tamen si adhuc nobis consentire volueris, ut revertaris ad portam, qua intrasti, illæsus ad propria remeare poteris. Ille autem de Dei adjutorio præsumens, qui eum toties liberaverat, eorum exhortationes et promissa contempsit. Tunc demones indignati præcipitaverunt se in puteum, et secum militem intraserunt. Et quo miles in eo profundius descendit, eo latiorē puteum conspexit, et pœnam in eo graviolem sensit. In puteo quoque illo tantas angustias, et tam intolerabiles miseras pertulit miles, ut diu Salvatoris sui oblitus sit nominis: sed Deo tandem spirante, rediens ad se nomen Jesu Christi, ut potuit, exclamavit, statimque vis flammæ eum sursum in aerem levavit. Descendens itaque juxta puteum aliquandiu attonitus stetit, ignorans quo se verteret. Sed ecce novi et quasi incogniti demones ex ore putei prorumpentes, dixerunt ei: Et tu quid ibi stas? Socii nostri tibi dixerunt, quod hic sit infernus: mentiti sunt; non ita fore scias; nam consuetudinis nostræ semper est mentiri, ut ocos per verum decipere non possumus, decipiamus per mendacium; hic non est infernus, sed nunc ad infernum te ducemus.

53. Trahentes igitur militem hostes novi cum tumultu magno et horrisono, pervenerunt ad flumen quoddam latissimum et fetidum, ac totum tanquam sulphurei incendii flamma coopertum, dæmonumque multitudine repletum. Dixerunt ergo ei, Sub isto flumine noveris infernum esse. Pons vero protendebatur ultra flumen, in quo tria quasi impossibilia et transeuntibus valde formidanda videbantur, unum quod ita lubricus erat, ut etiamsi latus fuerit, nullus vel vix aliquis in eo pedem figere posset; alterum quod tam strictus et gracilis erat, et nullus in eo stare vel ambulare valeret; tertium quod tam altus erat, et a flumine remotus ut horrendum esset

CAPUT IX.

De gloria cœlesti et paradiso terrestri militi ostensis, et colloquio pontificum cum eo.

54. Miles itaque invictus jam liber factus a vexatione spirituum immundorum, vidit ante se murum altum, et in aerem evectum: erat enim murus mirabilis incomparandi decoris, et structuræ inappreciabilis; in quo portam unam, sed tamen clausam, cernebat, quæ metallis diversis ac pretiosis exornata lapidibus, mirabili splendore radiabat. Ad quam cum miles appropinquasset, sed adhuc quasi spatio dimidii milliaris abesset porta illa contra eum aperta est, et tantæ suavitatis odor per eam exiit, ut, sicut ei videbatur, si totus mundus in aromata verteretur, hujus suavitatis abundantiam non vinceret, tantasque vires ex ea recepit, ut æstimaret se tormenta, quæ pertulerat, jam posse sive molestia sustinere: respiciensque intra portam, vidit portam solis splendorem claritate vincentem.

55. Cum autem aliquantulum distasset, egressa est in occursum ejus, cum crucibus, cereis, et vexillis, ac velut palmarum aurearum ramis, talis ac tanta, et tam ordinata processio, qualis ac quanta in hoc mundo, prout æstimavit, nunquam

visa est. Sequebantur prædicta, utriusque sexus, A diversæ ætatis, et unius cujusque ordinis homines: alii quasi archiepiscopi, alii ut episcopi, alii ut abbates, monachi, canonici, presbyteri, ac singulorum Ecclesiæ graduum ministri, sacris vestibus suo ordini congruentibus induti. Omnes vero tam clerici, quam laici, eadem forma vestium ibi videbantur amicti, in qua Deo servierunt in sæculo. Militem vero omnes cum magnâ veneratione, et jucunda lætitia susceperunt, eumque cum concentu harmoniæ sæculo inauditæ intra portam secum feliciter conduxerunt.

56. Finito itaque concentu, et soluta processione, recedentes seorsim, duo velut archiepiscopi, militem in suo comitatu susceperunt secumque duxerunt quasi patriam, et ejus amœnitatem ostensuri: B qui cum eo loquentes, primo benedixerunt Deum, qui tanta constantia in tormentis, per quæ transit et pertulit ejus animam roboravit. Ipsi igitur militem per amœna patriæ conducentibus, huc illicque pertransiens multo plura quam ipse aut aliquis hominum peritissimus lingua vel calamo posset explicare, delectabilia jucundaque prospexit. Tanta vero lucis erat illa patria claritate lustrata, ut sicut lumen lucernæ solis obscuratur splendore, ita solis claritas meridiana posse videbatur obtenebrari, lucis illius patriæ mirabili fulgore: nox illam nunquam obnubilat, quia splendor eam purissimi cœli perenni claritate perlustrat. Erat autem tota patria, quasi prata amœna atque virentia, diversis floribus fructibusque, herbarum et arborum multiforium C decorata: quorum, ait, odore sine fine vixisset, si ibidem ei vivere licuisset. Finem vero patriæ, præ nimia ipsius magnitudine scire non potuit, nisi tantum ex ea parte qua per portam intravit. Tantam in ea hominum utriusque sexus vidit multitudinem, quantam in hac vita neminem æstimabat vidisse, aut residuum sæculi credidit continere posse: quorum alii in his, alii in aliis locis per conventus distincti, commanebant; sed tamen prout volebant, alii de istis in illas, alii de illis in istas catervas cum lætitia transiebant; sicque fiebat, ut alii de aliorum visitatione gauderent. Chori choris per loca assistebant, dulcisque harmoniæ concentu Deo laudes resonabant. Et sicut stella differt a stella in claritate, ita erat quedam differentia concursus in D eorum vestium et vultuum claritatis venustate. Alii enim induti videbantur vestitu aureo; alii atque alii viridi, purpureo, hyacinthino, cæruleo, candido; forma tamen habitus singulorum erat eadem qua utebantur in sæculo, quæ proinde militi indicabat, cujus meriti quisque fuerit, vel ordinis: quorum habitus, varius color, variæ videbatur claritatis splendor. Alii quasi reges coronati incedebant, alii palmas aureas in manibus gestabant. Talium igitur et tantorum fuit in illa requie justorum militi delectabilis aspectus, nec minor eorundem harmoniæ, suavis et ineffabilior dulcis auditus: unlique audivit sanctorum concentum, Dei laudes perso-

nantium, singuli vero de propria felicitate gaudebant, sed et de aliorum gaudio singuli exultabant. Omnes vero qui militem intuebantur, de ejus adventu Dominum benedicebant, et de ejus a dæmonibus eruptione congaudebant: et videbatur ibi, de ipsius adventu quodammodo quasi nova exultatio fieri. Non æstum, non frigus ibi sentiebat, nec quod ullo modo posset offendere, aut nocere videbat; omnia enim pacata, omnia placida, omnia grata; multo plurima vidit in illa requie, quam aliquis hominum loqui sufficeret, aut scribere.

57. His ita completis, dixerunt pontifices ad militem: Ecce, frater, auxiliante Deo, vidisti quæ videre desiderasti, vidisti enim huc veniendo tormenta peccatorum, hic autem requiem justorum: benedictus sit Creator et Redemptor omnium qui tibi delit tale propositum, cujus gratia per tormenta transiens constanter egisti. Nunc autem scire te volumus, quæ sint illa quæ vidisti tormentorum loca, sed et quæ ista tantæ beatitudinis patria.

58. Patria ista terrestris est paradisus, de qua propter inobedientiæ culpam ejectus est Adam protoplastus; postquam enim Deo inobediens subjeci contempsit, ultra videre quæ vides, imo longe incomparabiliter majora gaudia, non potuit. Hic ipsius Dei verba sedulo audierat, cordis munditia, celsitudine visionis internæ, et beatorum angelorum aspectu perfrui poterat. Sed, cum per inobedientiam a tanta cecidisset beatitudine, lumen mentis, quo lustrabatur, amisit, quia cum in honore esset non intellexit, unde comparatus est jumentis insipientibus, et similis factus est illis. Eujus vero univisa posteritas, ob ipsius culpam, sicut et ipse, mortis suscepit scientiam. O detestabile scelus inobedientiæ!

59. Motus tandem pietate misericordissimus Deus super humani generis miseria, Filium suum unigenitum incarnari constituit Dominum nostrum Jesum Christum, cujus fidem suspicientes per baptismum tam ab actualibus, quam originali peccato liberi ad istam patriam redire nos meruimus: verum, quia pallium in baptismo susceptum maculavimus, cum per fragilitatem carnis peccavimus, necesse erat ut per pœnitentiam, actualium veniam impetraremus. Pœnitentia enim quam ante mortem, vel in extremis positi suscepimus, nec in vita peregrinamus, post carnis solutionem, in locis quæ vidisti pœnalibus, alii longiori, alii breviori temporis spatio, juxta modum et quantitatem culparum tormenta patiendò, persolvimus. Omnes enim qui hic sumus ad hunc requiem per illa loca transivimus: et omnes quos in singulis locis pœnalibus vidisti, præter eos qui infra os putei infernalis detinentur, postquam purgati fuerint, ad istam requiem venientes salvi fient; sed et quotidie quidam purgati veniunt, quos suscipientes sicut et te suscepimus, cum gaudio huc introducimus. Eorum vero qui in pœnis sunt, nullus novit quandiu inibi torquetur: per missas autem, psalmos, orationes et elemosy-

nas, quoties pro eis fiunt, aut eorum tormenta mitigantur, aut ad minora et tolerabilia transferuntur, donec tandem per talia beneficia omnino liberentur. Et ad hunc locum quietis cum venerint, quandiu hic permansuri sint, pœnitentia ignorant: nullus enim nostrum de se hoc scire potest; sicut enim in locis pœnalibus secundum culparum quantitatem illi detinentur, ita et nos qui hic sumus, secundum merita bona plus minusve morabimur in ista requie. Ecce, ut vides, a pœnitentia liberi sumus et magna quiete perfruimur, nondum tamen ad supernam sanctorum lætitiã ascendero digni sumus, diemque et terminum nostræ promotionis in melius, nemo nostrum novit: sed post terminum singulis constitutum in majorem quietem transibimus. Quotidie societas nostra quodammodo crescit et decrescit, dum singulis diebus et ad nos a pœnitentia et a nobis in cœlestem paradisum quidam ascendunt.

60. Hic dictis, venerandi præules assumentes secum militem in montem unum, jusserunt ut sursum aspiciens, diceret cujusmodi coloris ei videretur cœlum respectu loci in quo stetit? Qui respondens: auro ardenti in fornace simile mihi videtur. Hoc, inquit, quod nunc vides, porta est paradisi, hæc introeunt qui a nobis assumuntur in cœlum. Nec te latere debet, quod quaudiu hic manemus, quotidie semel pascit nos cibo cœlesti Deus et qualis sit cibus iste quamque delectabilis jam Deo donante nobiscum senties gustando. Vix sermone finito, ecce quasi flamma ignis de cœlo descendens, totam patriam cooperuit; et quasi per radios divisa, super singulorum capita flamma subsidens tota demum in eos intravit: sed et super militem inter alios, descendit, et in eum intravit, unde tantum delectationis dulcedinem in corde simul et corpore sensit, quod vix intellexit utrum vivus an mortuus fuisset. Sed hora illa in momento transiit. Hic, inquit, est cibus ille, quo semel a Deo quotidie pascimur: qui autem in cœlum a nobis assumuntur, eo sine fine perfruuntur. Miles ibi libenter mansisset, si his delicis frui ei licuisset: sed post alia tantaque jucunda, ei tristitia referuntur.

61. Quoniam igitur (frater) ex parte vidisti, quæ videre desiderasti, quietem videlicet et beatorum, et tormenta peccatorum, oportet jam ut per eandem viam qua intrasti, revertaris. Quod si amodo sobrie et sancte vixeris, non solum de ista requie, sed et de cœlorum mansione securus esse poteris: sin autem, quod absit! male vixeris, et vitam tuam illecebris carnalis pollueris, en ipse vidisti, quæ te manent tormenta. Securus ergo redeas; nam quidquid tibi huc venienti terroris incusserant dæmones, simile quid revertens ne formides, nam dæmones ad te accedere non audebunt, sed et tibi apparere pertimescent; nec tormenta quæ vidisti, tibi ullatenus nocere poterunt. Ad hæc verba miles attonitus, fletus et ejulans cœpit humiliter pontificibus

A supplicare, ne a tanta beatitudine ad ærumnas sæculi redire cogereetur, dicens: huic diacedere non valeo, quia valde timeo, ne per fragilitatem humanæ conversationis aliquid committam, quod me impediat huc redire. Non, inquit, ut postulas erit; sed, sicut ille qui et nos, et te fecit, disposuit, ita fiet: ipse enim solus agnovit quid omnibus expediat.

CAPUT X.

Quomodo miles egressus est Purgatorio, Hierosolymam adit, et reliquum vitæ tempus insumpsit.

Miles igitur Oenus accepta benedictione dolens egreditur, et tristis admodum eadem qua venerat revertitur via, a præsulibus ad portam paradisi reducitur, et ipso egresso, porta post ipsum clauditur. Egressus itaque de paradiso, mœrens et lugens et quod alterata felicitate, ad hujus sæculi miseriam reverti coactus fuerit, via qua venerat reversus, ad aulam præfatam, in qua dæmones eum primitus invasissent, pervenit. Dæmones autem in suo reditu vidit, sed ad ejus aspectum, quasi timentes per aera diffugerunt; et tormenta per quæ transiit, eum ledere nequiverunt. Cumque intrepidus aulam prædictam intrasset, ecce quindecim viri, qui ibidem in primo apparentes illum instruxerunt, confestim occurrunt ei, Deum glorificantes, qui tantam illi constantiam in tormentis contulerat. Ejusque victoriæ congratulantes dixerunt: Eia, frater noster, scimus quoniam per tormenta, quæ viriliter sustinuisti, vicisti, et ab omnibus peccatis tuis purgatus es; ecce jam in patria tua, lucis aurora clarescit; ascende igitur quantocius, nam, si prior ecclesiæ, post missarum solemniam, cum processione veniens ad portam, te redeuntem non invenerit, de tuo reditu desperans, obsecurata porta ad ecclesiam redibit. Miles igitur accepta benedictione protinus ascendit, et eadem hora qua portam prior aperuit, miles de intro veniens apparuit; quem cum gaudio et Christi laudibus prior suscipiens, in ecclesiam perduxit; ibique cum diebus quindecim orationibus insistere fecit. Deinde signaculo Dominicæ crucis in humero suscepto, et in terram sanctam devotus proficiscens, sepulcrum Domini Hierosolymis, cum locis aliis venerabilibus in sancta contemplatione petivit. Inde, expleto laudabiliter peregrinationis voto reversus, regem Anglorum Stephanum dominum suum, cui prius familiaris exstiterat, consulturus adit, et ejus tanquam industrii et prudentis viri consilio, in sanctæ religionis ordine, reliquum vitæ suæ expleret, ac Regi regum de cætero militaret. Contigit autem eo tempore, quod Gervasius Ludensis cœnobii abbas, rege Stephano donante, locum ad abbatiam construendam in Hiberniam obtineret; qui monachum suum nomine Gilbertum (2) cum quibusdam aliis ad eundem regem direxit, ut ab eo locum susciperet et monasterium ibidem fundaret. At Gilbertus ad regem veniens, et ab eo gratulanter susceptus, conquestus est nimis, quod illius patriæ

(2) Ille Gilbertus fuit abbas de Besmagroci.

singulam ignoraret. Quod audiens rex, ait, optimum tibi, Deo auxiliante, interpretem inveniam: et vocato milite Oeno, jussit rex, ut cum Gilberto iret, et cum eo in Hibernia remaneret. Quam jussionem miles libentissime suscipiens ait ad regem: Gratanter monacho servire debeo; sed et vos, o rex, cum gratiarum actione monachos.
 in regno vestro suscipere debetis, quoniam, ut verum fatear, in sanctorum requie non vidi homines tanta gloria præditos, quanta hujus religionis viros. Transeuntes autem in Hiberniam, monasterium cœperunt, manentes simul ibidem duobus annis cum dimidio: Gilbertus monasterii illius erat cœlarius; miles autem forinsecus erat in omnibus procurator, et minister devotus, interpresque fidelissimus. Monachialem igitur habitum suscipiens vixit sancte ac religiose, sicut idem Gilbertus testabatur. [C.] Quandocunque vero Gilbertus solus alicubi cum milite fuit, de statu purgatorii et pœnis mirabilibus, quas miles viderat, et experimento didicerat, curiose ab eo quæsiuit. At miles, qui nunquam audire potuit de purgatorio loqui, quin prorumperet in sletum amarissimum, cœpit sub sigillo secreti, amico ad ædificationem, ea quæ audierat et viderat, et experimentis didicerat, enarrare, affirmans sese corporeis oculis omnia conspexisse. Hujus autem monachi industria et diligentia, hujus militis experientia redacta est in scripturam, simul cum relatione episcoporum regionis, et aliorum religiosorum, qui causa justitiæ, testimonium perhibuerunt veritati.

CAPUT XI.

Hujus historię examinatio et multiplex probatio.

[B.] 63. Superiorem narrationem (verba sunt Henrici Saltereiensis) cum sæpe dictus Gilbertus coram multis, me quoque audiente, sicut sæpius ab ipso milite audierat, retulisset, adfuit inter alios unus, qui hæc ita contigisse se dubitare dixerat. Cui Gilbertus: Sunt quidam qui dicunt, quod aniam ingressus, in exstasim fuerat raptus, et hæc omnia in spiritu viderat; quod nequaquam sibi contigisse miles certissime affirmat, sed corporis oculis se omnia vidisse, et corporaliter pertulisse constantissime testatur. Sed et ego præsul in monasterio, et oculis meis harum rerum non valde dissimile, multique mecum conspexere. Erat enim in monasterio, monachus quidam valde religiosus, cujus sanctitati dæmones invadebant; dormientem vero morte quadam de dormitorio corporaliter tulerunt, qui tribus diebus et tribus noctibus ab ipsis detentus est. Fratribus interim nescientibus quid de eo factum fuisset. Post tertium vero diem, in lectulo suo a fratribus inventus est, pene usque ad mortem flagellatus, horribiliterque a dæmonibus verberatus. Mihi quoque confessus est, se horrenda vidisse tormenta. Vixit autem postea quindecim annos, sed vulnera ejus nullo poterant curari medicamine: semper enim aperta et quasi recentia videbantur, quorum quedam ad mensuram longitudinis unius

A digiti, profunda fuerunt. Hic monachus cum aliquando vidisset juniorem aliquem immoderatus ridentem, vel jocantem, vel aliquo modo inordinate se habentem, aiebat: O si scires quanta huic dissolutioni maneat pœna, forsitan gestus tuos incompósitos, et mores emendares in melius. Hujus monachi vulnera vidi et manibus meis atrectavi, ipsumque post obitum ego ipse sepelivi. Hujus itaque viri tam sancti, tam religiosi, mihi que tam familiaris relatio, siquidem superioris relationis mihi dubictatis inerat, penitus abstulit. Hucusque Gilbertus.

64. Ego vero (inquit Saltereiensis) postquam hæc omnia audieram, duo de Hibernia abbates, ut adhuc certior fierem, super his conveni; quorum unus, quod omnia essent vera affirmavit: sed et hoc testatus est, quod nulli qui intraverunt non sunt reversi.

65. Nuper etiam episcopum quemdam affatus sum, nepotem sancti Patricii tertii, socii videlicet S. Malachiæ, Florentianum nomine, in cujus episcopatu (sicut ipse dixit) est idem purgatorium, de quo cum curiosius inquirerem, respondit episcopus: Certe, frater, verum est; locus autem ille in episcopatu meo est, et multi pereunt in eodem purgatorio, et, si forte redeant, ob immanitatem tormentorum quæ passi sunt, languore, sive pallore diuturno tabescunt; sed si postea sobrie et juste vixerint, certi sunt alias pro peccatis suis pœnas se non perperuros.

[D.] 66. Hanc Oeni militis historiam, qua parte est Henrici Saltereiensis, ex vetusto Bibliothecæ Sancti Victoris Parisiensis (in qua tribus diversis in locis olim exarata fuit, et etiam nunc in duobus habetur) manuscripto desumpsimus: qua vero parte est Matthæi Parisiensis, ex ejus operibus excusis descripsimus. Quam si quis (ut opinamur) magis temere, quam solide et pie credere nolit, aut impugnare velit, consulat sanctissimos Patres, D. Gregorium (lib. iv *Dialog.*), venerabilem Bedam (lib. v *Hist. c.*, 19), Dionysium Carthusianum (*De indic. partic. anim.*, ubi varias objectiones in contrarium solvit), et attente legat varias revelationes, visiones et narrationes huic non absimiles, ab eis relatas, quibus tanquam probabilibus ipsi fidem adhibere non vereantur, et negare non præsumunt.

CAPUT XII.

De tempore et materia purgationis, et subjecto purgabili in hoc purgatorio.

67. Ad complementum hujus de purgatorio tractatus, superest jam de tempore et materia purgationis carptim agere, ut satisfiat subtili objectunculæ circa adæquatam materiam expiationis, sive subjectum expiabile in isto purgatorio.

Notandum igitur singulare esse in hoc purgatorio, quod vivos adhuc et superstites, non autem defunctos proprie attingit; in quo latum est discrimen inter hoc purgatorium privilegiatum, ac vitalitium, ut hic loquar, et alterum illud universale: et post-

humum, sic nuncupatum distinctionis causa; ut discernatur anterius quod suscipitur in hac vita, a posteriori quod non subitur nisi post obitum, et prius illud vocari potest viatorium, seu præcursorium, istud vero posterius periodale, post-uitale; sive (ut significantius loquamur), posthumum; plenius ita distinguimus, quam si unum vocemus extraordinarium, nempe hoc quod viventes concernit, et alterum ordinarium, quod ad mortuos spectat. Nam etiam post mortem datur ordinarium, et extraordinarium, prout ex aliis supra produximus, nam quando in loco proprio et definito prope limbum et marginem barathri damnatorum, juxta umbilicum terræ exercetur purgatio animarum, quæ corporibus solutæ sunt, fieri hoc proxime dicitur in purgatorio ordinario; quando autem extra illos limites, in balneis, cavernis, vel angulis aliisque recessibus, in quibus animæ, quæ expiantur, audiri possunt, vel adiri a mortalibus, jam dicitur illa expiatio fieri in loco extraordinario.

68. Si vero istos terminos ordinarii et extraordinarii non ad locum referamus, sed ad tempus; ut purgatio illa quæ fit post mortem, dicatur tempore ordinato fieri, juxta ordinarium cursum et mensuram temporis, cujus omnes qui moriuntur in gratia, et habent aliquid luendum post hanc vitam, possunt et debent esse participes; altera vero illa purgatio, quæ extraordinarie tanquam ex privilegio conceditur, in hac vita his qui se obligant ad subeundam pœnitentialem illam cavernam, quæ ex prærogativa et precibus sancti Patricii designata, et certis terminis definita est; quin illo sensu, hæc expiatio dicatur extraordinaria quoad tempus, nihil videtur absurdi habere.

69. Et hujus quidem purgatorii, quoad tempus,

(3) Vide historiam vicecomitis Hispani de hoc purgatorio apud Philippum O. Sullevanum in compendio Historiæ ecclesiasticæ Hiberniæ.

A ut dictum est, extraordinarii, materia purgandi adæquata potest esse reatus omnis pœnæ, et omnes omnino sive nœvi, sive nexus, qui per virtutem pœnitentiæ, et per actum contritionis deleri possunt, aut dissolvi in via. Neque enim qui sic extraordinarie purgantur, comprehensores sunt, aut in gratia vel charitate confirmati: sed viatores in stadio viæ, ac vitæ mortalis constituti; in statu etiam mercedi ac demerendi absolute positi. Tametsi intercessione sancti illius titularis, quem diximus, ejusque singulari patrocinio freti piam spem concipere possint, si suas expleant partes et pœnitentiam peccatorum, qua decet ac licet sedulitate exercent, majoribus gratiæ auxiliis sese fulciendos et corroborandos, ne vel in vita ruant in lethale peccatum, B vel post vitam in damnationem, aut saltem si labi contingat ex humana fragilitate, non migraturos ex hac vita impœnitentes.

Multum vero illustrare potest hanc de purgatorio sancti Patricii sententiam opinio illa quorundam doctorum de cœmeterio S. Andrææ per D. Gregorium consecrato et privilegiato, itemque de anima Trajani, ejusdem precibus liberata, quam D. Thomas videtur sequi, tametsi ab aliis utraque sit impugnata, de qua nihil attinet impræsentiarum disserere. Contenti erimus nostram et majorum assertionem pie modesteque tueri, relinquentes interim aliis suum sensum et iudicium. Nam si nimium ardentur velimus altercari, rationes ac conjecturas probabiles pro demonstrationibus (quas res subjecta patitur) obtradamus, aut certe demonstrationes quia, pro demonstrationibus propter quid, urgeamus, et ingeramus, ab aliis qui moderatioris ingenii sunt, tanquam immodesti, nimiumque nobis præsertentes, redargui periclitabimur (3).

ANNO DOMINI MCKLV-LIII

EUGENIUS III

PONTIFEX ROMANUS

NOTITIA HISTORICA

(MANSI, *Concil.*, XXI, 621)

Eugenius, natione Pisanus, vir religione ac sanctitate conspicuus, creatus est pontifex anno Domini 1145, tempore Conradi imperatoris. « Hic, inquit Otto Frisingensis lib. vii, cap. 31, in principio dignitatis susceptæ, eo quod, auctore Arnaldo, populus ad tradenda Urbi regalia, sicut antecessores suos, ita ipsum sollicitare vellet, cum episcopis et cardinalibus Urbe cedit, ac proxima Dominica in monasterio Farfensi, consecratione pontificali, ob persecutionis immanitatem morem mutans, sublimatur. Ad hunc papam Eugenium venerabilis Bernardus abbas Claravallensis librum *De consideratione sui* quatuor distinctionibus